

ИВАНЦОВА Н. Б.**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ КРЕАТИВНОСТИ
СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ**

В статье раскрыто понятие направленности личности как динамической тенденции. Совершен психологический анализ креативности как одной из общих способностей человека – общей способности к творчеству. Детализировано основные направления определения понятия креативности.

Ключевые слова: творческие способности, профессиональная направленность, креативность, творчество, теории творчества, гармоничное развитие личности, учебно-профессиональная деятельность.

IVANTSOVA N. B.**METHODOLOGICAL APPROACHES OF RESEARCH CREATIVITY PSYCHOLOGY
STUDENTS**

The article reveals the concept of orientation of the person as a dynamic trend. Perfect psychological analysis of creativity as one of the common human abilities – overall ability to be creative. Detailed definition of the main directions of creativity.

Keywords: creativity, professional orientation, creativity, creative, creativity theory, harmonious development of personality, teaching and professional activities.

Стаття надійшла до редколегії 03. 09. 2013 року.

УДК 159.9

КАЛИНКА Г. І.

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

**ВИЗНАЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ
ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ МЕТОДАМИ ВІЗУАЛЬНОЇ
ПСИХОДІАГНОСТИКИ**

У статті досліджуються та аналізуються різні методи візуальної психодіагностики, з'ясовуються індивідуально-психологічні якості особистостей, визначається залежність темпераменту людей від їх зовнішніх ознак.

Ключові слова: індивідуально-психологічні якості, візуальна психодіагностика, методи візуальної психодіагностики, темперамент, психічний стан.

Індивідуально-психологічні якості, що характеризують приналежність індивідуума до одного з типів людей, проявляються у загальних і спеціальних здібностях людини, її індивідуальному «життєвому стилі». Необхідність дослідження питань візуальної психодіагностики обумовлена задоволенням потреб спеціалістів кадрових і соціально-психологічних служб у знаннях з метою розробок методик підбору, підготовки і раціонального використання персоналу у різних галузях виробничої і невиробничої сфери суспільного життя. Практична спрямованість і відносна доступність візуальної психодіагностики, необхідність широкого втілення прикладної психології у різні галузі суспільної діяльності передбачає можливість проведення окремих обстежень. Саме тому вивчення не тільки вроджених індивідуально-типових особливостей вищої нервової діяльності, а й питання зовнішнього вигляду є важливою умовою ефективного професійного відбору працівників.

Питання візуальної психодіагностики досліджували такі вчені як: А Батаршев, Л. Бурлачук,

І. Галян, М. Корольчук, В. Скребець, Г. Щьокін та інш. Однак, більшість їх напрацювань носять епізодичний, несистемний характер, що й обумовило вибір теми статті.

Аналіз опрацьованої літератури з досліджуваної проблеми дозволяє стверджувати, що вона не стала предметом цілеспрямованого наукового дослідження в Україні. До цього часу відсутнє комплексне дослідження методів візуальної психодіагностики.

Завдання статті полягають у: дослідженні та аналізі різних методів візуальної психодіагностики, з'ясуванні індивідуально-психологічних якостей особистостей, визначенні залежності темпераменту людей від їх зовнішніх ознак.

На основі використання досліджень сучасної психології щодо різних типологій і класифікацій, заснованих на виявленні і систематизації характерних зовнішніх відмінностей людей, а також результатів етнічних, антропологічних і лінгвістичних досліджень, основних положень загальної і диференціальної психології, психологами створена візуальна психодіагностика як система

практичних знань і технік пізнання людей, здатність визначати особливості психології особи за зовнішніми ознаками.

Візуальна психодіагностика досліджує всі зовнішні виявлення вигляду і поведінки людини з метою вивчення її особистісного змісту. Основним її завданням як галузі психології є вивчення «зовнішніх» характеристик поведінки і вигляду людини (стать, вік, особливість статури, міміка, жестикуляція, почерк тощо) для проникнення у «внутрішнє», психологічне втримування особистості з метою оптимізації використання можливостей й індивідуальних особливостей кожної людини у процесі трудової діяльності [3].

Предметом візуальної психодіагностики є зовнішні ознаки будь-яких психічних станів, процесів і властивостей особистості. Відтак, прийоми візуальної психодіагностики необхідні практичному психологу на етапі висунування гіпотези для подальшого обстеження і складання первинного (попереднього) психологічного діагнозу [9].

Безперечно, основними методами візуальної психодіагностики є: спостереження (пряме і непряме), біографічний і психографічний методи, фізіогномічний аналіз, психогеоетричні і колірні тести, морфологічний аналіз (вивчення будови тіла людини) хорологічний аналіз, ферологічний аналіз (вивчення групи і складу крові), вивчення документів. Велике значення у візуальній психодіагностиці має непряме спостереження, яке відрізняється від звичайного тим, що спостерігач вивчає окремі прояви не тільки зовнішнього вигляду людини, але і її оточення [5]. Предметом такого спостереження може бути її особистий автомобіль, домашні тварини, друзі, а також інші непрямі риси психологічного портрету спостережуваного: сміх і його прояви, як і що він їсть, як і у що одягається, поза сплячої людини та багато іншого. Коректне використання методів візуальної психодіагностики можливо тільки у поєднанні і з опорою на традиційні методи вивчення особистості, для якого ці методи можуть дати цінний додатковий матеріал.

При цьому варто підкреслити, що вивчення і систематизація даних про характерні відмінності зовнішнього вигляду людей й особливості їх виразних рухів має довгу історію. Ще з давнини, наприклад, певному типу будови тіла приписувались різні моральні і психологічні особливості. На основі цього вченими було створено досить багато типологій, заснованих на особливостях тілобудови людини. Відтак, розпізнати індивідуально-психологічні особливості особистості

можна за мімікою, пантомімікою, фізіологічними реакціями, що супроводжують емоції – судинним, дихальним, секреторним; за особливостями будови тіла, рисами обличчя та іншими природно-біологічними ознаками.

Із застосуванням технік візуальної психодіагностики виникає проблема точності міжособистісної перцепції. З цього приводу В. Щьокін зазначає, що правильна діагностика, яка спирається на наукову інтерпретацію даних обстеження, результати комплексного вивчення людини у рамках особистісного підходу, глибокий аналіз змісту отриманих у діагностичному обстеженні відомостей можуть бути забезпеченими тільки висококваліфікованими спеціалістами, які мають знання у галузі теоретичної психодіагностики, психометрії, теорії психологічних вимірювань, варіаційної статистики. Застосування тестів, експертних оцінок не є методиками прямої реєстрації чисельних якостей особистості іншої людини, вони не знімають основного недоліку – відсутності можливості перевірити точність сприйняття людини через пряме співставлення з даними об'єктивних методик. Це змушує шукати інші підходи до самої проблеми і шляхів її вирішення. Один з них – осмислення сукупності «перешкод», які стоять на шляху міжособистісної перцепції. Однією з перешкод є надзвичайна розповсюдженість різних «ходячих уявлень» відносно зв'язку фізичних характеристик людини і її психологічних особливостей. Довільні уявлення про зв'язок різних характеристик людини отримали назву «ілюзорних кореляцій». Ці ілюзорні кореляції є своєрідними стереотипами, які виникають на основі спрощених уявлень про взаємозв'язок між зовнішніми ознаками людини та її особистісними особливостями. Стереотипи виникають у результаті уявлень, побудованих на уривках знань з психологічних концепцій фізіогноміки, типології особистостей та інших теорій про зовнішні вияви особливостей людини, які функціонують у побутовій свідомості людей у викривленому вигляді [14].

Перший, найпростіший рівень аналізу людини – це аналіз її конституційного типу, тобто загальної будови фізичного тіла. Коли зародок людини має всього кілька клітин, у нього виділяється три «пелюстки», які називають, відповідно, ендодерма, мезодерма й екзодерма. Надалі з кожного з цих «пелюсток» вибудовується: з першого – нервова тканина, з другого – м'язова тканина, з третього – тканина внутрішніх органів [7]. Причому співвідношення розвиненості цих тканин у різних людей різне. Залежно від ступе-

ня розвиненості кожної з цих тканин людей можна умовно розподілити на три типи, які називаються у психології астенічний тип, атлетичний тип, пікнічний тип. Або, іншими словами, «нервовий» тип, «м'язовий» тип та «шлунковий» тип. Необхідно підкреслити, що існує дуже простий спосіб визначення конституційного типу людини – ріст людини у сантиметрах потрібно розділити на його вагу у кілограмах. Якщо співвідношення становить 2,5 – це атлетичний тип, якщо більше 2,5 – це астенічний тип, якщо менше 2,5 – це пікнічний тип [4].

Що ж стосується астенічного або нервового типу, то це людина, яка візуально виглядає вище, ніж він є насправді. Якщо чоловік астенічної статури має, як правило, ріст вище середнього, то жінки астенічного статури мають зріст нижче середнього. Люди такого типу схильні до абстрактних видів діяльності, до деякої схематизації сприйняття. При цьому, незважаючи на їх схильність до розумової діяльності, не обов'язково такі люди – інтелектуали. Астенікам швидше властиво внутрішнє програвання емоційних станів. Вони не люблять інтенсивних емоційних проявів, оскільки вони його швидко втомлюють.

До атлетичного або м'язового типу відносяться, як правило, люди з гармонійно розвинутою мускулатурою, схильні до активної діяльності, вольових рішень. Ці люди більш емоційні. Жінки атлетичного типу мають розвинену грудну клітку, вони широкі у плечах.

Пікнічний або шлунковий тип людини тяжіє до відпочинку та постійного розслаблення. Про таку людину можна сказати: «людина-колобок». Така людина тяжіє до спілкування, до душевного комфорту. Дуже цінує задоволення, у тому числі харчові. Жінки пікнічної типу характеризуються підвищеними жировими відкладеннями, як і чоловіки. Схильність до жирових відкладень, особливо у літньому віці, спостерігається переважно у людей пікнічної типу [13].

Розглянемо при цьому також і так звані «слабкі сигнали», тобто особливості зовнішнього вигляду, жести, міміку, поведінку, звички – все, що ми можемо сприймати, спілкуючись з людиною. Ці сигнали, якщо вміти їх помічати, дозволяють робити впевнені висновки про те, що з себе представляє людина і чого від неї у зв'язку з цим можна очікувати.

Відтак, колір одягу означає: синій – умиротворення, внутрішню гармонію і благополуччя; зелений – прагнення домінувати, довести свою значущість; червоний – енергійність, активність; жовтий – надію на зміни на краще; фіоле-

товий – прагнення бути у центрі уваги; коричневий – неблагополуччя, пригніченість; чорний – негативізм, агресивність; білий – відкритість новим враженням, внутрішня чистота; сірий – закритість, спробу справити враження зрілості [5].

Слід зазначити, що жести, поза та міміка – це найдавніша система комунікації людського співтовариства, і її програмні блоки надзвичайно міцно закріплені у нашій підсвідомості. При цьому варто враховувати культурні традиції, оскільки кожен народ і нація мають свої особливості у передачі інформації та душевного стану за допомогою жестикуляції. Однак, шар соціальної культури завжди незрівнянно більш тонкий, порівняно з потужним шаром найдавніших сигнальних рефлексів спілкування. Ось ці «комунікативні архетипи» часто і прориваються мимовільним рухом у наших цілком сучасних й окультурених жестах.

До того ж колір очей теж може розкрити характер людини. Так, темні очі у чоловіків свідчать про: наполегливість, витривалість, дратівливість, імпульсивність та темпераментність. Якщо такі люди займають керівну посаду, то ображають підлеглих, рішення приймають швидко і правильно, не виносять рутини. Якщо жінки мають темні очі, то вони є рішучими і непохитними, характер у них сильний, вольовий, завжди прагнуть наполягти на своєму. Сірі очі у чоловіків: наполегливі та рішучі, безпорадні перед рутинною, яка не потребує розуму. У жінки: неспокійні, непостійні, неврівноважені, схильні до частішої зміни настроїв. Люди з світло-коричневими очима як правило замкнені, індивідуальні, легко справляються з рутинною, не люблять наказів, краще працюють самостійно; з блакитними очима – витривалі, сентиментальні, життєвська одноманітність їх гнітить, люди настрою; з зеленими – щасливі, стабільні, мають багату уяву, знають свої можливості, зосереджені, терплячі, суворі, проте справедливі, зі стійкою психікою, вміють слухати і керувати [11].

Стосовно вух, то якщо вони у людини середнього розміру і чітко окреслені, то це особа з усталеними звичками, практична і точно знає, як організувати своє життя так, щоб інші їй не сильно заважали. Вона вміє знайти стійку рівновагу між родиною, кар'єрою і всім іншим. Високо розташовані вуха говорять про те, що людина розумна і прагне до лідерства. Маленькі вуха вказують на замкненість, сором'язливість та небажання допускати сторонніх у свій внутрішній світ. Відстовбурчені вуха свідчать, що, незважаючи на випромінювану впевненість у собі,

людина сором'язлива і з задоволенням піде на поводу у сильних осіб.

Слід звернути увагу на те, що визначити основні риси характеру та темпераменту, а також можливості й особливості психічних станів людини можна ще за ходою. Людина, що пересувається танцюючою ходою, зазвичай несерйозна, забудькувата, обіцяє багато чого, але слово майже ніколи не тримає. Тихий, невпевнений крок з опорою на носок належить людям, які не люблять привертати до себе увагу. Зазвичай вони заглиблені у свої думки і переживання у силу похмурості характеру і некомунікабельності. Звучна, гучна хода з підкресленим стуком каблуків характеризує нестриману і безцеремонну людину. Скорий, стрімкий крок належить натуралом гарячим, які думають і вирішують так само швидко, як і ходять. Повільний або «журавлиний» крок характеризує людей байдужих, усім незадоволених. Розмірений крок говорить про те, що перед вами спокійна, врівноважена людина, не схильна до ніяких дивацтв або легковажності [12].

Графологічний метод психодіагностики особистості – безперечний лідер серед прихованих діагностичних інструментів, що використовуються у прикладній психології. Варто зазначити, що графологія є психологічним аналізом почерку людини, вивчення проявів у почерку індивідуальних особливостей людської особистості. Графологія також дозволяє дуже надійно оцінити інтелектуальний та креативний потенціал працівника, і, що вкрай важливо, його ментальні особистісні установки. За допомогою такого методу абсолютно точно виявляються комплекси, фрустрації та неврози. За почерком індивідуумів досить легко можна спрогнозувати майбутні міжособистісні відносини у групі чи колективі людей, простежити реакцію суб'єкта на конкретну ситуацію (наприклад, ділові переговори). Графологічний метод надзвичайно ефективний при профвідборі персоналу, оскільки дозволяє з великої кількості претендентів досить швидко виявити найбільш відповідного співробітника.

На думку графологів, оскільки не існує двох однакових почерків, почерк повинен бути такою ж формою прояву особистості, її «підписом», як голос або вираз обличчя. При цьому відразу необхідно зробити застереження, що: графологія дозволяє отримати ймовірнісні висновки, а не стовідсоткові твердження; аналіз почерку забезпечує загальну оцінку психічного складу людини, а не точні характеристики її окремих властивостей. Водночас важливо пам'ятати, що ні одну

ознаку у почерку не слід розглядати як абсолютну догму [9]. Її необхідно зіставляти з іншими ознаками, щоб виявити підтвердження тієї чи іншої риси характеру або наявності ознак суперечливості особистості.

Ступінь успішності графологічного аналізу залежить від підготовки фахівця, його особистого досвіду та освіти. Крім іншого, його робота повинна полягати в умінні оцінювати домінуючі властивості характеру людини та їх взаємодію. Перш за все, фахівцю варто починати з отримання загального враження від рукопису. Потім необхідним є дослідження окремих аспектів: розмір, нахил, ширина, вертикальні пропорції, правильність, зв'язність, форма з'єднання, натиск, швидкість, ритм, рівномірність ліній, ступінь спрощення накреслення літер, відстані між словами і рядками, поля, загальне розташування і численні дрібні деталі, такі як спосіб ставити крапки тощо. Таким чином, кожна особливість має психологічну інтерпретацію, яка підкріплюється, послаблюється або змінюється при дослідженні інших характеристик почерку.

Почерк чітко фіксує моделі поведінки людини протягом досить тривалого часу, і саме завдяки почерку можна зробити висновки про: можливі помилки у поведінці, висловлюваннях, умовиводах, типових для людини; схильності до певних видів діяльності; конфліктність, агресивність, потребу у соціальному спілкуванні; відношенні до виконуваної справи, до інших людей і самої себе; схильності до усвідомленого або неусвідомленого спотворення інформації; схильності до емоційних зривів і стресів; специфіку поведінки людини у стресових ситуаціях; наявність напруженості, схильності до депресії; схильності до психологічних залежностей і співзалежностей [10].

У контексті дослідження означеної проблеми варто розглянути питання щодо деяких особливостей почерку людини. Взагалі людей вчать писати косо, оскільки вважається, що це найбільш зручний спосіб написання. Букви при цьому нахилені вправо, тобто по напрямку руху пишучого. Однак деякі люди у силу різних причин не підпорядковують загальним правилам. Очевидно, що вони несвідомо слідуєть своєму інстинкту.

Для більшості людей характерний нахил 45-50° (похилий почерк), але існують прямі, вертикальні почерки (90°), а іноді зустрічаються перекинуті (нахил до 125°) почерки. Крім того, існує безліч перехідних варіантів або комбінацій цих форм. Найбільш часто зустрічається по-

черк – з нахилом у напрямку руху (45-50°). Такий почерк належить доброзичливій людині, яка відкрито виражає свої почуття. Люди цього типу не дуже імпульсивні, вони вміють контролювати свої емоції.

Занадто похилий почерк (іноді майже лежачий) повинен розглядатися як значне відхилення від норми. У таких людей часто проявляються крайні риси, для них характерно виставляти свої почуття напоказ. Такий нахил почерку вказує на великий запас енергії, помітну захопленість у сприйнятті всього нового і романтичність.

Перекинутий вліво почерк (135° проти напрямку руху) найчастіше виникає у результаті неспівпадіння особистих схильностей людини з зовнішніми умовами виховання і життя. Взагалі, перекинутий почерк часто вказує на норовливість, упертість, вимогливість до інших, більшу недовірливість, у деяких випадках мова може йти навіть про нещирість і скритність. Коли пишуть з нахилом назад, то це означає, що розум контролює емоції [8].

Бувають випадки, коли нахил почерку вліво більше 135°. У таких людей розум також контролює емоції, тільки більшою мірою. Наявність такого нахилу свідчить про скритність. Зовнішня холодність і стриманість не відповідає бурі емоцій, яка ховається всередині. Довго стримувати свої емоції люди подібного типу не можуть.

Коли почерк вертикальний, то існує рівновага між розумом і почуттями. Поведінка таких людей дещо стримана, вони не схильні до впливу несподіваних почуттів [1].

Різноманітність нахилу (тобто в окремих словах зустрічаються букви з різним нахилом) вказує на примхливість, швидко змінює настрою, відсутність цілеспрямованості. В окремих випадках різноманітність нахилу виражається дуже різко. Це вже натяк на збоченість, розпад або розщеплення особистості. Мова йде про глибоко неврастенічну натуру. Різноманітність нахилу свідчить також і про те, що розум і почуття знаходяться у конфлікті. Розум бажає одного, відчуття спрямовуються в іншу сторону. Обережність бореться з імпульсивністю. Люди подібного типу не здатні керувати своїми емоціями, тому перетворюються у їх жертви.

В окремих випадках, якщо уважно придивитися до почерку, можна помітити, що у цілому нахил літер приблизно однаковий. Лише букви з петлею, такі як «в», «д», «з», «у», «ц», «щ», нахилені в інший бік. Наприклад, усі букви нахилені вправо, а букви з петлями – вліво. Може бути і навпаки. Тут можна говорити про нерішучість

людини, яка має труднощі при зустрічі з новими людьми або при прийнятті відповідальних рішень [13].

Прямий рядок при написанні вказує на врівноваженість того хто писав, його стриманість, самовладання, великий запас внутрішньої енергії, вміння доводити справу до кінця. Хвилясті рядки дозволяють говорити про те, що людина володіє гнучким мисленням, умінням обходити труднощі, хорошою моторикою, умінням дипломатично залагоджувати справи, й у неї часто спостерігаються зміни настрою.

У деяких людей зустрічаються параболічні рядки. Цей вид почерку говорить про нетерплячість, гарячість, імпульсивність. Люди з таким почерком відрізняються високою емоційністю. Якщо у них виникають якісь бажання, то вони прагнуть їх тут же реалізувати. Параболічні рядки фахівці в області графології зазвичай приписують людям, які швидко беруться за справу, але рідко доводять її до кінця. Вони перегорають на початку справи, але потім їм не вистачає енергії, а змусити себе діяти їм дуже важко [12, С. 81].

Дивлячись на написане, можна помітити, що деякі автори залишають вільне місце наприкінці рядка і не роблять перенос. Графологи пов'язують це з великою обережністю, що переходить дуже часто у боягузтво.

У деяких авторів рядки «піднімаються» від початку до кінця. Це властиво енергійним, впевненим у собі, ініціативним людям, у яких великий запас внутрішньої енергії; вони прагнуть до успіху, дуже переживають свої невдачі, але знаходять у собі сили для наступного ривка до мети. При цьому «падаючі» до кінця рядки належать людям, які не володіють всіма перерахованими вище особливостями або володіють ними, але дуже малою мірою.

Зустрічається почерк, у якому слова розташовані уздовж лінії рядків сходинками. Відтак, початок слова починається на лінії рядка, а кінець слова задирається вгору. Наступне слово знову ж починається з лінії рядка, а кінець йде вгору і т. д. Так пишуть задиристі і самовпевнені люди; отримавши відсіч, вони на деякий час заспокоюються, але з часом знову про себе дає знати їх характер. Зустрічається і зворотній варіант почерку. У таких людей швидко опускаються руки, вони володіють неабиякою часткою песимізму; будь-який, навіть невеликий, нелад приводить їх у зневіру [3].

Візуальна психодіагностика – нова і відносно самостійна галузь психології, завдання котрої полягає у вивченні важливих характеристик по-

ведінки і зовнішнього вигляду людини у цілях проникнення у внутрішній психологічний зміст особистості та оптимізації використання можливостей та індивідуальних особливостей кожної людини. Предметом візуальної психодіагностики є розробка психодіагностичних методик, заснованих на використанні візуальних засобів. Її завдання полягає у розробці конкретних методів розпізнавання індивідуально-психологічних особливостей особистості шляхом безпосереднього візуального сприйняття (пряме і непряме спостереження, відеозапис, вивчення документів, дослідження почерку, малюнків тощо). Крім того, візуальна психодіагностика вивчає всю зовнішність людини, а саме: фігуру, руки, очі, міміку, жести, ходу, особливості рукописання, характерні пози та інше. Таким чином, візуальна психодіагностика, заснована на методах безпосереднього спостереження й інтерпретації зовнішнього вигляду людини та її поведінки. При цьому, слід підкреслити, що створення правильного уявлення про іншу людину потребує тривалих повторних контактів і значних зусиль інтелекту та інтуїції.

Виходячи з усього викладеного, можна дати таке визначення візуальній психодіагностиці. Це – наука, яка досліджує всі зовнішні вияви вигляду і поведінки людини з метою вивчення її особистісного змісту. Візуальна психодіагностика є суто прикладним знанням, яке особливо потрібне спеціалістам, що працюють з людьми для діагностики їх особистісних, індивідуально-типичних і професійно важливих якостей.

Список використаних джерел

1. Батаршев А. Диагностика темперамента и характера / А. Батаршев. — СПб. : Питер, 2006. — 368 с.
2. Бурлачук Л. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук. – 3-е изд., перераб. и доп. — СПб. : Питер, 2008. — 686 с.
3. Виговський О. Навіщо виявляти обдарованість : концептуальні засади діагностики обдарованості на ранніх етапах її розвитку / О. Виговський // Директору школи, ліцею, гімназії. — 2001. — № 4. — С. 57—60.
4. Галян І. М. Психодіагностика : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / І. М. Галян. — К. : Академвидав, 2009. — 464 с.
5. Гуревич К. М. Проблемы развития современной психологической диагностики / К. М. Гуревич, Е. И. Горбачева // Вопросы психологии. — 2006. — № 5. — С. 14—24.
6. Корольова К. Діагностування рівня особистісного розвитку з урахуванням вікового фактора / К. Корольова // Соціальна психологія. — 2008. — № 118—123.
7. Корольчук М. С. Психодіагностика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. С. Корольчук. — К. : Ніка-Центр, 2007. — 400 с.
8. Кульчицька О. І. Методика діагностики інтелектуальної обдарованості / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. — 2007. — № 1. — С. 39.
9. Онацький В. М. Спостереження як метод діагностики обдарованості / В. М. Онацький // Обдарована дитина. — 2006. — № 5. — С. 22.
10. Скребець В. О. Основи психодіагностики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. О. Скребець. — К. : Видав. дім «Слово», 2003. — 192 с.
11. Терещук Г. В. Педагогічна діагностика ціннісних орієнтацій молоді в процесі її соціального і професійного становлення / Г. В. Терещук // Педагогіка і психологія. — 1996. — № 3. — С. 119—124.
12. Цап В. Й. Діагностичні методики для роботи з обдарованими дітьми / В. Й. Цап // Практич. психологія та соц. робота. — 2005. — № 10. — С. 77—82.
13. Щекин Г. В. Визуальная психодиагностика и ее методы / Г. В. Щекин. — К., 1992. — 213 с.
14. Щекин Г. В. Основы визуальной психодиагностики / Г. В. Щекин. — К., 1989. — 153 с.

КАЛИНКА Г. И.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ ЛИЧНОСТИ МЕТОДАМИ ВИЗУАЛЬНОЙ ПСИХОДИАГНОСТИКИ

В статье исследуются и анализируются различные методы визуальной психодиагностики, выясняются индивидуально-психологические качества личности, определяется в зависимости темперамента людей от их внешних признаков.

Ключевые слова: индивидуально-психологические качества, визуальная психодиагностика, методы визуальной психодиагностики, темперамент, психическое состояние.

KALINKA G. I.

DEFINITION OF INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL PERSONALITY TRAITS VISUAL METHODS PSIHODIAGNOSTIKI

The paper investigates and analyzes the various methods of visual psychodiagnosis, clarified individual psychological qualities of personality, temperament is determined depending on people from their external characteristics.

Keywords: individual psychological qualities, visual psychological testing, visual techniques of psycho-diagnostics, temperament, mental state.

Стаття надійшла до редколегії 25. 09. 2013 року.